

ІСТОРИОГРАФІЯ ВИВЧЕННЯ ПЕДАГОГІКИ СХІДНИХ СЛОВ'ЯН ЕТНОГРАФАМИ XIX-ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ (ДОРАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД)

У публікації розкривається дорадянський період історіографії у вивченні народно-педагогічних поглядів східних слов'ян. Автором розкриваються основні напрями дослідження педагогіки наших пращурів етнографами XIX – початку XX століття.

Незважаючи на описовість, фрагментарність та недостатній теоретичний аналіз даних розвідок, у роботах етнографів вперше було вказано на необхідність вивчення дитячого побуту в традиційному суспільстві. В цей період з'явилася низка публікацій етнографів-краєзнавців, що становлять сьгодні джерельну базу для вивчення особливостей виховання дітей східних слов'ян. Описувалися родильні звичаї та обряди, уявлення та вірування, що лежали в основі народних поглядів на виховання дитини, одяг, дитячі меблі, умови проживання, ігри, іграшки, участь дітей у громадському житті общини; фіксувалися матеріали фольклорної традиції дітей, народної дитячої медицини тощо. Узагальнення значної кількості польового матеріалу спричинило інтерес етнографів до вивчення різноманітних аспектів етнографії дитинства та юності.

Ключові слова: історіографія, етнографія, українські етнографи, східні слов'яни, світ дитини, дитячий побут, родинна обрядовість, народна педагогіка.

Необхідність і потреба знати своє минуле є органічною властивістю людського суспільства. Самопізнання суспільства досягається спільними зусиллями різних наук, і, насамперед, історії педагогіки та етнографії, основним завданням якої є те, щоб зробити об'єктивно значущий досвід минулого надбанням сучасності.

Останніми роками посилюється науковий інтерес до історіографічних розвідок серед дослідників історії педагогіки. Це зумовлено не лише тим, що історіографія стала невід'ємною складовою частиною історико-педагогічних праць, а й постійним зростанням їхньої кількості. На основі аналізу публікацій історіографічна розвідка дає можливість досліднику відстежувати тенденції розвитку історико-педагогічного процесу [7, с. 69].

Педагогічна історіографія є важливою частиною історико-педагогічного знання, що дозволяє встановити справжність, об'єктивність відомостей в цій галузі, розширити уявлення про закономірності наукового пізнання, систематизувати знання про все в історико-культурному процесі.

Важливим аспектом прикладного значення педагогічної історіографії є застосування отриманих при її вивченні знань для написання дослідницьких робіт, в яких повинен бути створений самостійний історіографічний образ. Завданнями такого способу є: підведення підсумків попереднього вивчення об'єкта дослідження (виділення етапів, напрямів у вивченні даної теми, розкриття методологічних підходів, аналіз джерельної бази попередніх дослідників, оцінка їх праці); виявлення на цій основі тих аспектів історичної реальності, які або зовсім не вивчені, або досліджені недостатньо; визначення дослідницьких завдань.

Отже, будь-яке історико-педагогічне дослідження має містити як ретроспективний, так і історіографічний аналіз. Звернення до досвіду вирішення психолого-педагогічних проблем у минулому, так само як і аналіз його опису істориками освіти, є невід'ємними частинами дослідницької культури педагога. Історіографічний аналіз дозволяє не просто виявити повагу до накопиченого досвіду, але й визначити прогалини в наукових знаннях, встановити актуальність і значущість дослідження.

Мета статті – здійснити історико-педагогічний аналіз праць етнографів у хронологічних межах дослідження дорадянського періоду (XIX століття – початок XX століття).

Будь-яка спроба цілісного опису способу життя народу принципово неможлива без урахування його сімейно-побутових інститутів, способів виховання дітей, ритуального рівня функціонування суспільства. У XIX столітті сімейний побут стає предметом спеціального вивчення етнографів.

Аналізуючи східнослов'янські етнографічні матеріали означеного етапу, ми зважали на те, що найвагомішими є записи, зроблені в дореформеній Російській імперії (до 1861 р.), оскільки саме вони містять найбільш архаїчні форми, які в подальшому забуваються. Також більш значущими для відтворення особливостей виховання дітей у східних слов'ян є етнографічні матеріали, зібрані в місцевостях із постійним проживанням українського, білоруського, російського населення, адже більшість центральних та південних українських земель, заселених слов'янами за часів раннього середньовіччя, після навали монголо-татар була спустошена і тривалий час називалася «диким полем». Масове відновлення життя тут починається з XVIII ст., коли багато переселенців прийшли з власною культурою на ці території. Значення цих джерел для нашого дослідження полягає в тому, що життя українських, російських та білоруських селян XIX століття мало чим відрізнялося від життя давнього слов'янина, і народна педагогіка використовувала традиційні шляхи і засоби виховання.

Проблемі походження та еволюції народної символіки присвячено ряд ґрунтовних праць М. Костомарова. В рамках теорії міфологічної школи він у своїй магістерській дисертації «Об историческом значении русской народной поэзии» [15], одним із перших розглядав предметні символи як результат образного від-

биття явищ реальності, народного духу, що зафіксували в собі й певні етапи народно-педагогічного світосприйняття.

Із середини XIX століття етнографічно-дослідницька діяльність на території України активізується і набуває поглибленого характеру. Особливо важливе, неоцінене за своїм значенням місце займає робота етнографічно-статистичної експедиції на чолі з П. П. Чубинським та її звіти [28]. У семи томах звітів, що були підготовлені й опубліковані самим Павлом Платоновичем, міститься інформація, що стосуються найрізноманітніших сфер життя українського народу, зокрема матеріали з української метеорології, обрядового використання предметів. Все це має пряме відношення до проблематики дослідження.

Дитина як об'єкт дослідження до поля зору науковців в українській етнографії потрапила у другій половині XIX століття в контексті вивчення різнобічних аспектів традиційного життя українського народу. В цей період з'явилася низка публікацій етнографів-краєзнавців, що становить сьогодні джерельну базу для вивчення особливостей виховання дітей східних слов'ян. Описувалися родильні звичаї та обряди, уявлення та вірування, що лежали в основі народних поглядів на виховання дитини. Фіксувалися матеріали фольклорної традиції дітей, народної дитячої медицини, ігрової культури тощо. Відроджуючи і розвиваючи українську національну культуру, громадівці, зокрема К. Шейковський, А. Свидницький, Ю. Каховський, В. Ястребов, Хр. Ящуржинський, В. Милорадович, першими звернулися до вивчення етнографії українського дитинства, а саме – особливостей дитячого світу, народної іграшки, гри, побуту, способу життя дітей.

Важливий внесок в осмислення законів символічного означення світу зробили у другій половині XIX століття О. Потебня [22], Я. Головацький [6], І. Нечуй-Левицький [20], М. Дикарев [9], Г. Булашов [2], А. Онищук [21].

Саме у другій половині XIX – початку XX століття з розвитком капіталістичного виробництва і ринкових відносин фабричне виробництво все активніше починає витісняти кустарне, в тому числі й сільське ремесло, прискорюються урбаністичні процеси, які все активніше почали проникати й в середовище сільської общини і сприяли занепаду традиційної обрядовості, світогляду селян та традиційних ремесел. Тому в цей період багато дослідників в Україні прагне зібрати та зафіксувати реалії народної традиційної культури. У першу чергу, до них належать О. Гриша [5], Б. Грінченко [4], В. Кравченко [16], В. Милорадович [17], Е. Маркович [18], В. Ястребов [31], які в часописах «Живая старина», «Киевская старина», «Киевлянин», «Этнографическое обозрение», «Етнографічний збірник», «Матеріали до української етнології» публікують свої описи побуту та обрядів селянства. Але й ці дослідники віддають перевагу лише описам обрядів календарного та сімейного циклів.

Узагальнення значної кількості польового матеріалу спричинило певний інтерес етнографів до вивчення різноманітних аспектів етнографії дитинства та юності, функціонування дитячої та молодіжної статево-вікових груп у традиційній культурі нашого народу. Проте праці, що з'явилися в цей час, тільки дотично та поверхово розглядали питання, пов'язані зі статево-віковими характеристиками дітей та молоді, процесами їхньої соціалізації.

Такими починаннями у сфері етнографічного вивчення дитинства можна назвати роботи наступних дослідників: З. Кузеля, М. Грушевського, А. Онищука, М. Дерлиці, М. Сумцова.

Особливо варто виділити двотомну збірку етнографічних матеріалів про дитину, зібраних Марком Грушевським та систематизованих Зеноном Кузелею, що була опублікована під назвою «Дитина в звичаях та віруваннях українського народу». Наукові розвідки базуються на південній Київщині. Їх було видано у двох томах «Матеріалів до українсько-руської етнології» в 1906 та 1907 рр. [10].

У меншій мірі була охоплена дитяча ігрова культура, народна «дитяча» медицина, а також частково були відображені дані про народні уявлення щодо ролі та місця дитини в системі статево-вікової стратифікації спільноти. Так у статті М. Сумцова «Про слов'янські народні погляди на новонароджену дитину» зроблено спробу науково осмислити та інтерпретувати дані, що стосуються перших символічних дій громади по відношенню до новонародженої дитини, пов'язаних з її визнанням в якості нового члена колективу. Вчений присвячує ряд робіт [23] вивченню засобів, форм, принципів етнопедагогіки.

Першими спробами у сфері вивчення парубочої та дівочої верстви як окремих соціовікових груп традиційного суспільства стали етнографічні роботи В. Боржковського, М. Чернишова, М. Сумцова, В. Ястребова [1; 27; 24; 29].

Незважаючи на описовість, фрагментарність та недостатній теоретичний аналіз, згадані праці стали важливою емпіричною базою для подальшого дослідження соціалізації дітей та молоді, етнографії дитинства та юності загалом.

На цьому етапі з'являється низка публікацій етнографів, що з більшою чи меншою повнотою описують родильні звичаї та обряди, уявлення та вірування, які стосуються цього ритуального комплексу, фіксують пласт «дитячої» фольклорної традиції (колискові пісні, примовки, потішки тощо). Ці публікації мають, здебільшого, характер локального висвітлення зазначених аспектів дитинознавчих студій.

Фрагментарні записи родильного обряду, окремих уявлень, що стосуються родин та хрестин, ритуалу пострижин дітей на південних теренах України (Херсонська губ.), наведені в публікаціях В. Ястребова [29]. Оглядовий опис народних уявлень та вірувань, пов'язаних з народженням дитини, вагітною жінкою, бабою-повитухою, родильним обрядом, хрещенням дитини, народною дитячою медициною, колискові пісні з Київської, Подільської, Волинської губерній містить публікація Х. Ящуржинського [32].

Цінний фактологічний матеріал, що характеризує становище жінки, гендерні стосунки, сім'ю як суб'єкт та об'єкт звичаєвого права залишила О. Єфименко [12].

Описовий нарис етнографічного характеру М. Дерлиці [8] включає окремі записи про родильний обряд, коліскові пісні, забави з дитиною, факти дитячого побуту, заклички до птахів, дощу, окремі ігри тощо. Деякі фрагментарні дані, що стосуються дитини, зустрічаємо в записах Ф. Колесси та І. Франка [14].

Окремі аспекти родильного обряду (описи обрядово-звичаєвих умов, за яких дитина з'являється на світ та приєднується до суспільства), народні молитви, хрестини, пісні, замовляння, щодо дитини зафіксовані В. Милорадовичем [19]. Короткий аналітичний огляд родильних обрядів українців подав Ф. Вовк [3].

Обряди та звичаї, що стосуються вагітності, родин та хрестин, коліскові пісні, дитячі пісні та ігри були зібрані В. Кравченком на Волинському та Житомирському Поліссі [13].

Спроба наукового осмислення та інтерпретації окремих фактів і явищ у ділянці дитинознавства була зроблена в працях українського етнографа і фольклориста М. Сумцова. Значний науковий інтерес в цьому аспекті становить публікація «О славянских народных воззрениях на новорожденного ребенка» [25].

Визначна роль у справі дослідження народної педагогіки належить видатним діячам української культури кінця ХІХ – початку ХХ століття. Серед тих, хто досліджував питання її генези, був М. Драгоманов [11].

Отже, саме наприкінці ХІХ – початку ХХ століття закладаються основи вивчення проблеми світу дитинства в українській етнографії, що стали цінним джерелом для вивчення особливостей виховання дітей наших пращурів. На цьому етапі діти й дитинство вивчалися як об'єкт і продукт діяльності дорослих, не беручи до уваги соціокультурний феномен самостійності дитячого життєвого простору. Незважаючи на описовість, фрагментарність та недостатній теоретичний аналіз даних розвідок, у роботах етнографів вперше було вказано на необхідність вивчення дитячого побуту в традиційному суспільстві.

Використана література:

1. Боржковский В. «Парубоцтво» как особая группа в малорусском сельском обществе / В. Боржковский // Киевская старина. – 1887. – № 8. – С. 765–776.
2. Булашев Г. Український народ у своїх легендах, релігійних поглядах та віруваннях / Г. Булашев. – Київ : Довіра, 1992. – С. 267–274.
3. Вовк Хв. Студії з української етнографії та антропології / Хв. Вовк. – Київ : Мистецтво, 1995. – 355 с.
4. Грінченко Б. Словарь української мови: в 4 т. / Б. Грінченко. – Київ : Вид-во АН УРСР, 1958. – Том 2. – 573 с.
5. Гриша О. Весілля у Гадацькому повіті у Полтавщині / О. Гриша // Матеріали українсько-руської етнології. – Львів, 1898. – Т. 1. – С. 111–156.
6. Головацкий Я. Очерк старославянского баснословия или мифология / Я. Головацкий. – Львів, 1860. – 80 с.
7. Гупан Н. Джерельна база історії педагогіки: пошук підходів до систематизації / Н. Гупан // Рідна школа, 2013. – № 8–9. – С. 67–70.
8. Дерлиця М. Селянські діти. Етнографічний нарис / М. Дерлиця // Етнографічний збірник. – Львів, 1898. – Том V. – С. 121–140.
9. Дикарев М. Заметки по истории народной ботаники. – 1. Мак / М. Дикарев // Этногр. обозрение. – 1899. – № 1–2. – С. 18–54.
10. Дитина в звичаях і віруваннях українського народу. Матеріали з полудневої Київщини / збір. М. Грушевський ; оброб. З. Кузеля // Матеріали до українсько-руської етнології. – Львів : Б. в., 1906. – Т. VIII – 220 с.; Л. : Б. в., 1907. – Том IX. – 144 с.
11. Драгоманов М. Малорусские народные предания и рассказы. Издание Юго-Западного Отдела Императорского Географического Общества / М. Драгоманов. – Киев : Тип. М.П.Фрица, 1876. – 647 с.
12. Єфименко А. Исследование народной жизни / А.Єфименко. – Москва, 1884. – Выпуск 1. – Обычное право. – С. 80–92.
13. Звичай в селі Забрідді та по деяких інших, недалеко від цього села місцевостях Житомирського повіту на Волині. Етнографічні матеріали, зібрані Василем Кравченком. – Житомир, 1920. – 160 с.
14. Колесса Ф. Людові вірування на Підгір'ю в с. Ходовичах Стрийського повіту / Ф. Колеса // Етнографічний збірник. – Т. V. – С. 176–198.
15. Костомаров М. І. Слов'янська міфологія / М. І. Костомаров. – Київ : Либідь, 1994. – 384 с.
16. Кравченко В. Пісні, хрестини та весілля / В. Кравченко // Етнографічні матеріали, зібрані В. Кравченком на Україні, а більшістю на Волині. – Житомир, 1915. – Т. 1. – 200 с.
17. Маркович Е. Свадебные песни Елисаветградского уезда / Е. Маркович // Степ. – 1886. – С. 205.
18. Милорадович В.П. Народная медицина в Лубенском уезде Полтавской губернии / В. П. Милорадович // Киевская старина. – 1900. – Т. 69. – С. 192–206.
19. Милорадович В. Народные обряды и песни Лубенского уезда Полтавской губернии, записанные в 1888-1895 гг. / В. Милорадович // Сборник Харьковского историко-филологического общества. – Харьков, 1897. – Т. 6. – С. 164–223.
20. Нечуй-Левицький І. Світогляд українського народу: ескіз української міфології / І. Нечуй-Левицький. – Київ : Оберіг, 1992. – 87 с.
21. Онищук Антін. Матеріали до гуцульської демонології, записані у Зелениці Надвірнянського повіта, 1907–1908 / Антін Онищук // Матеріали до укр.-рус. етнології. – Львів, 1909. – Т. 9. – С. 1–139.
22. Потебня А. А. О некоторых символах в славянской народной поэзии / А. А. Потебня. – Харьков, 1914.
23. Сумцов Н. О славянских народных воззрениях на новорожденного ребенка / Н. О. Сумцов // Журнал Министерства народного просвещения. – СПб., 1880. – № XI. – С. 69–94.
24. Сумцов Н. Досветки и посиделки / Н. Сумцов. – Киев, 1886. – С. 1–24.
25. Сумцов М. О славянских народных воззрениях на новорожденного ребенка / М. О. Сумцов // Журнал министерства народного просвещения. – 1881. – Ноябрь. – С. 68–94.

26. Франко І. Людові вірування на Підгір'ю / І. Фрако // Етнографічний збірник. – Т. V. – С. 160–218.
27. Чернишев Н.Н. К вопросу о «паруботстве» как особой общественной группе / Н. Н. Чернишев // Киевская Старина. – 1887. – № 11. – С. 491–503.
28. Чубинский П. Труды Этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряжённой ИРГО. – / П. Чубинский. – СПб., 1872. – Т. IV. – 186 с.
29. Ястребов В. Новые данные о союзах неженатой молодежи на юге России / В. Ястребов // Киевская старина. – 1896. – № 10. – С. 110–119.
30. Ястребов В. Новые данные о союзах неженатой молодежи на юге России / В. Ястребов // Киевская старина. – 1897. – № 10–12. – С. 110–128.
31. Ястребов В.Н. Материалы по этнографии Новороссийского края, собранные в Елисаветградском и Александрийском уездах Херсонской губернии. I. Суеврия и обряды. II. Легенды сказки и рассказы / В.Н. Ястребов. – Одесса : Тип. Одесс. военного округа. – 1896. – 325 с.
32. Ящуржинский Х. Поверья и обрядности родин и крестин / Х. Ящуржинский // Киевская старина. – 1893. – №. 7. – С. 74–83.

References:

1. Borzhkovskiy V. «Parubotstvo» kak osobaya gruppa v malorusskom selskom obshchestve / V. Borzhkovskiy // Kievskaya starina. – 1887. – № 8. – С. 765–776.
2. Bulashev H. Ukrainskyi narod u svoikh lehendakh, relihiinykh pohliadakh ta viruvanniakh / H. Bulashev. – Kyiv : Dovira, 1992. – С. 267–274.
3. Vovk Khv. Studii z ukrainskoi etnografii ta antropologii / Khv.Vovk. – Kyiv : Mystetstvo, 1995. – 355 s.
4. Hrinchenko B. Slovar ukrainskoi movy: [v 4 t.] T. 2. / B. Hrinchenko. – Kyiv : Vyd-vo AN URSSR, 1958. – 573 s.
5. Hrysha O. Vesillia u Hadiatskomu poviti u Poltavshchyni / O. Hrysha // Materialyukrainsko-ruskoietnologii. – Lviv, 1898. – Т. 1. – С. 111–156.
6. Golovatskiy Ya. Ocherk staroslavianskogo basnosloviya ili mifologiya / Ya. Golovatskiy. – Lviv, 1860. – 80 s.
7. Hupan N. Dzherelna baza istorii pedahohiky: poshuk pidkhodiv do systematyzatsii / N. Hupan // Ridna shkola, 2013. – № 8–9. – С. 67–70.
8. Derlytsia M. Selianskidity. Etnografichni narys / M. Derlytsia // Etnografichni zbirnyk. – Lviv, 1898. – Т. V. – С. 121 – 140.
9. Dikarev M. Zametki po istorii narodnoy botaniki. 1. Mak / M. Dikarev // Etnogr. obozrenie. – 1899. – № 1–2. – С. 18–54.
10. Dytyna v zvychaiakh i viruvanniakh ukrainskoho narodu. Materialy z poludnevoi Kyivshchyni / zibr. M. Hrushevskiy ; obrob. Z. Kuzelia // Materialy do ukrainsko-ruskoj etnologii. – L. : B. v., 1906. – Т. VIII – 220 s.; L. : B. v., 1907. – Т. IX. – 144 s.
11. Dragomanov M. Malorusskie narodnye predaniya i rasskazy. Izdanie Yugo-Zapadnogo Otdela Imperatorskogo Geograficheskogo Obshchestva / M. Dragomanov. – Kyiv : Tip. M.P.Fritsa, 1876. – 647 s.
12. Yefimenko A. Issledovanie narodnoy zhizni / A. Yefimenko. – Moskva, 1884. – Vyp. 1. – Obychnoepravo. – С. 80–92.
13. Zvychai v seli Zabridi ta podeiakykh inshykh, nedaleko vid tsoho sela mistsevostiakh Zhytomyrskoho povitu na Volyni. Etnografichni materialy, zibrani Vasylem Kravchenkom. – Zhytomyr, 1920. – 160 s.
14. Kolessa F. Liudovi viruvannia na Pidhir"iu u s. Khodovychakh Stryiskohopovitu / F.Kolessa // Etnografichni zbirnyk. – Т. V. – С.176 -198.
15. Kostomarov M. I. Slov'ianska mifologhiia / M. I. Kostomarov. – Kyiv : Lybid, 1994. – 384 s.
16. Kravchenko V. Pisni, khrestyny ta vesillia / V. Kravchenko // Etnografichni materialy, zibrani V. Kravchenkom na Ukraini, a bilshistiu na Volyni. – Zhytomyr. Т. 1. – 1915. – 200 s.
17. Markovich Ye. Svadebnye pesni Yelisavetgradskogo uiezda / Ye. Markovich // Step. – 1886. – С. 205.
18. Miloradovich V. P. Narodnaya meditsina v Lubenskom uезде Poltavskoy gubernii / V. P. Miloradovich // Kievskayastarina. – 1900. – Т. 69. – С. 192–206.
19. Miloradovich V. Narodnye obryady pesni Lubenskogo uiezda Poltavskoygubernii, zapisannye v 1888-1895 gg./V.Miloradovich//Sbornik Kharkovskogo istoriko-filologicheskogo obshchestva. – Kharkov, 1897. – Т.6. – С.164-223.
20. Nechui-Levytskyi I. Svitohliad ukrainskoho narodu: eskiz ukrainskoi mifologii / I. Nechui-Levytskyi. – Kyiv : Oberih, 1992. – 87 s.
21. Onyshchuk Antin. Materialy do hutsul'skoi demonologii, zapysani u Zelenytsi Nadvirnianskoho povita, 1907-1908 / Antin Onyshchuk // Materialy do ukr.-rus.etnologii. – Lviv, 1909. – Т. 9. – С. 1–139.
22. Potebnya A. A. O nekotorykh simvolakh v slavyanskoj narodnoy poezii / A. A. Potebnya. – Kharkov, 1914.
23. Sumtsov N. O slavyanskikh narodnykh vozzreniyakh na novorozhdenno rebenka / N.O.Sumtsov // Zhurnal Ministerstva narodnogo prosveshcheniya. – SPb., 1880. – № XI. – С. 69 – 94.
24. Sumtsov N. Dosvetki i posidelki / N.Sumtsov. – K., 1886. – С. 1-24.
25. Sumtsov M. O slavyanskikh narodnykh vozzreniyakh na novorozhdenno rebenka / M. O. Sumtsov // Zhurnal ministerstva narodnogo prosvetitelstva. – 1881. – Noyabr. – С. 68-94.
26. Franko І. Людові вірування на Підгір'ю / І.Фрако // Етнографічний збірник. – Т. V. – С.160-218.
27. Chernishev N. N. K voprosu o "parubotstve" kak osoboy obshchestvennoy gruppe / N. N. Chernishev // Kievskaya starina. – 1887. – № 11. – С. 491-503.
28. Chubinskiy P. Trudy Etnograficheskoy statisticheskoy ekspeditsii v Zapadno-Russkiy kray, snaryazhennoy IRGO. T. IU / P. Chubinskiy. – SPb., 1872. – 186 s.
29. Yastrebov V. Novyedannye o soyuzakh nezhenatoy molodezhi na yuge Rossii / V. Yastrebov // Kievskaya starina. – 1896. – № 10. – С. 110-119.
30. Yastrebov V. Novyedannye o soyuzakh nezhenatoy molodezhi na yuge Rossii / V. Yastrebov // Kievskaya starina. – 1897. – № 10-12. – С. 110-128.
31. Yastrebov V. N. Materialy po etnografii Novorossiyskogo kraya, sobrannye v Yelisavetgradskom I Aleksandriyskom uezdakh Khersonskoy gubernii. I. Sueveriya I obryady. II. Legendy skazki I rasskazy / V. N. Yastrebov. – Odessa : Tip. Odes. Voennogo okruga. – 1896. – 325 s.
32. Yashchurzhiński Kh. Poverya i obryadnosti rodin i krestin / Kh. Yashchurzhiński // Kievskaya starina. – 1893. – №. 7. – С. 74-83.

Окольнича Т. В. Историография изучения педагогики восточных славян этнографами XIX – начала XX века (досоветский период)

В публикации раскрывается досоветский период историографии в изучении народно-педагогических взглядов восточных славян. Автором раскрываются основные направления изучения педагогики наших пращуров этнографами XIX – начала XX века.

Несмотря на фрагментарность и поверхностный теоретический анализ данных, в работах этнографов впервые указывалось на необходимость изучения детского быта в традиционном обществе. В этот период появились публикации этнографов, которые составляют сегодня историографическую базу для изучения особенностей воспитания детей восточных славян. Описываются родильные обычаи и обряды, верования, которые составляли основу народных взглядов на воспитание ребенка, одежда, детская мебель, условия проживания, игры, игрушки, участие детей в общественной жизни; фиксировались материалы фольклорных традиций детей, народной медицины для детей. Обобщение значительного числа полевого материала вызвало интерес этнографов к изучению различных аспектов этнографии детства и юности.

Ключевые слова: историография, этнография, украинские этнографы, восточные славяне, мир ребенка, детский быт, семейные обряды, народная педагогика.

Okolnycha T. V. Historiography of the study of the pedagogical study of the Eastern words of the XIX-began ethnographics of the XX century (the Dorradian period)

The publication reveals the pre-Soviet period of historiography in the study of the national-pedagogical views of the Eastern Slavs. The author reveals the main directions of the study of pedagogy of our ancestors by ethnographers of the XIX - early XX centuries.

Despite the narrative, fragmentation and insufficient theoretical analysis of the given research, the ethnographers' work for the first time pointed to the need to study children's life in a traditional society. During this period, a number of publications of ethnographers-researchers of local history appeared which today constitute a source for studying the peculiarities of education of children of the Eastern Slavs. Maternal customs and ceremonies, conceptions and beliefs that underlie in the people's views on the upbringing of the child, clothes, children's furniture, living conditions, games, toys, and participation of children in community life were depicted; the materials of the folklore tradition of children, folk medicine for children, etc. were recorded. The generalization of a significant amount of field material caused the interest of ethnographers in the study of various aspects of ethnography of childhood and adolescence.

Key words: historiography, ethnography, Ukrainian ethnographers, Eastern Slavs, child's world, children's life, family rituals, folk pedagogy.